

Tieto často kladené otázky (F¹KO) a odpovede na ne pripravila Johanne Paradisová z Alabamskej univerzity v spolupráci s niekoľkými členmi COST Action IS0804

FKO a vybrané odpovede:

Prosím kliknite na otázku a prečítajte si našu odpoveď

- 1. Naše deti sú doma vychovávané bilingválne. Obávame sa, že to môže spôsobiť oneskorenie ich rečového vývinu. Chceli by sme vedieť, či rečový vývin bilingválneho dieťaťa musí byť nevyhnutne oneskorený. Inými slovami, je oneskorenie rečového vývinu u bilingválneho dieťaťa normálne?**

Existuje mnoho dôkazov o tom, že batolátá a deti v mladšom predškolskom veku si môžu veľmi úspešne osvojovať dva jazyky. Medzníky rečového vývinu v ranom veku sa objavujú v rovnakom čase, bez ohľadu na to, či si dieťa osvojuje jeden alebo dva jazyky. Napríklad džavocú rovnako ako monolingválne batolátá, rovnako ako monolingválne deti produkujú prvé slovo približne v čase dosiahnutia prvého roku života (typické rozpätie je zhruba 10 – 14 mesiacov), slová začínajú kombinovať do dvoj- alebo trojslovných „viet“ približne ako dvojročné (typické rozpätie je zhruba 18 – 26 mesiacov).

S pribúdajúcim vekom bilingválnych detí sa objavuje viac rozdielov v tom, ako používajú jazyky a ako ho používajú monolingválne deti, no tieto rozdiely sú úplne prirodzené. Nemali by byť dôvodom starostí a nemali by sa pokladať za rizikový faktor vo vzťahu k oneskoreniu reči a rečovým poruchám. Napríklad bilingválne deti môžu miešať prvky oboch jazykov v jednej vete (pozri otázku 4 vo FKO) a môžu byť šikovnejšie v používaní slov a ovládaní gramatiky jedného z jazykov na úkor druhého. Jazyk, ktorý ovládajú lepšie, je zvyčajne ten, ktorým hovoria a ktorý počúvajú najviac. Ak sa im poskytne viac času a príležitostí na kontakt, zlepšia sa aj v tom jazyku, ktorý ovládajú menej.

V predškolskom a mladšom školskom veku majú bilingválne deti v porovnaní s monolingválnymi často menšiu slovnú zásobu v jednotlivých jazykoch, ale ak sa slovná zásoba oboch jazykov skombinuje a odstráni sa ekvivalentné slová, bilingválne deti majú podobnú, ba väčšiu slovnú zásobu ako monolingválne deti v ich veku. Počas školského veku sa bilingválne deti často, nie však vždy, v slovnej zásobe vyrovnajú monolingválnym deťom, prinajmenšom v jednom z jazykov.

Bilingválnym deťom v staršom predškolskom veku a mladšom školskom veku môže trvať o niečo dlhšie ako monolingválnym, kým si osvoja jemné variácie svojich jazykov. Napríklad v angličtine majú mnohé slovesá nepravidelne tvorené podoby minulého času (dig – dug, sing –

---

¹ F = frekventovane

sang, catch – caught²) a rovnako pravidelne tvorené formy minulého času (pomocou koncovky -ed: talk – talked, help – helped³). Ak je jedným z jazykov bilingválneho dieťaťa angličtina, môže sa takéto dieťa viac mýliť pri tvorení minulého času ako monolingválne anglicky hovoriace dieťa v tom istom veku. Také dieťa hovorí napríklad „digged“ namiesto „dug“ alebo „caught“ namiesto „caught“. A znova, ak sa takémuto dieťaťu poskytne viac času a viac bude v škole prichádzať do kontaktu s angličtinou, zvlášť v jej písanej podobe, postupne aj ono napokon zvládne tieto jemné jazykové nuansy.

2. Sme bilingválni rodičia, ale uvažujeme o tom, že svoje dieťa budeme vychovávať doma len v jednom jazyku, a to v jazyku prostredia, v ktorom žijeme. No my sami, keďže sme sa sem prisťahovali už ako dospelí, používame tunajší jazyk s výrazným akcentom a oveľa lepšie ovládame svoj rodný jazyk. Myslíte, že je to dobrá myšlienka?

Po prvé, je dôležité si uvedomiť, že ak sa rozhodnete vychovávať svoje dieťa bilingválne tak, že doma budete používať svoj rodný jazyk, neznamená to, že ho vystavíte riziku, že sa rovnako dobre nenaučí jazyk širšieho okolia. Vaše dieťa by malo mať dostatok príležitostí osvojiť si tento jazyk tým, že bude v okolitej komunite žiť a bude chodiť do školy. Preto nie je potrebné vychovávať vaše dieťa monolingválne, ak je toto jediný dôvod vášho rozhodnutia. Po druhé, je dôležité si uvedomiť, že úroveň zvládnutia príslušného jazyka zo strany rodičov je veľmi dôležitá pri posilňovaní dobrej alebo zlej úrovne ovládania jazyka dieťaťom. Vy (rodičia) musíte veľmi dobre (skoro na úrovni rodeného hovoriaceho) ovládať jazyk, ktorý používate v styku so svojím dieťaťom. Je to preto, aby ono prichádzalo do styku s bohatou slovnou zásobou a zložitými gramatickými štruktúrami, ktoré potrebuje pri vytvorení kvalitných jazykových zručností. Ak používate jazyk, ktorý celkom neovládate, nemusíte nevyhnutne poskytnúť svojmu dieťaťu potrebné jazykové vzory. Navyše, po čase sa môžete cítiť obmedzení v tom, že sa so svojím dieťaťom nebudete schopní porozprávať o všetkých témach, keďže ako rodičia dostatočne neovládate jediný jazyk, ktorým s dieťaťom komunikujete. Vo všeobecnosti odporúčame, aby rodičia s deťmi čo najviac komunikovali práve takým jazykom, ktorý ovládajú najlepšie. Isté používanie jazyka okolitého spoločenstva aj doma je nevyhnutné, ale je lepšie, ak sa doma používa poväčšine rodný jazyk.

3. Kedy by sme mali vyhľadať profesionálnu pomoc, ak naše dieťa nehovorí alebo komunikuje menej než bilingválne deti jeho veku?

(Pozrite si prosím aj odpoveď na otázku č. 1.) Oneskorený vývin reči a pomalý vývin, ak sa porovnávajú bilingválne deti rovnakého veku, sú dve odlišné veci. Po prvé, bilingválne deti

---

V slovenčine kopať – kopal, spievať – spieval, chytať – chytal.

³ V slovenčine hovoriť – hovoril, pomáhať – pomáhal.

dosahujú hranice jednotlivých etáp rečového vývinu v rovnakom čase ako monolingválne. Napríklad džavocú rovnako ako monolingválne batolátá, rovnako ako monolingválne deti produkujú prvé slovo približne v čase dosiahnutia prvého roku života (typické rozpätie je zhruba 10 – 14 mesiacov), slová začínajú kombinovať do dvoj- alebo trojslovných „viet“ približne ako dvojročné (typické rozpätie je zhruba 18 – 26 mesiacov).

Nie všetky bilingválne deti dosahujú hranice jednotlivých vývinových etáp v rovnakom čase v oboch jazykoch, keďže niekedy počúvajú jeden jazyk oveľa častejšie ako druhý. Dôležité však je, či tieto hranice dosiahnu aspoň v jednom jazyku. Ak dieťa, ktoré prichádza do styku s dvoma jazykmi, takisto ako dieťa, ktoré prichádza do kontaktu len s jedným jazykom, zaostáva v dosahovaní vývinových medzníkov v ranom veku, bolo by dobré dať si dieťa vyšetriť, aby sa určila príčina zaostávania (nezabudnite prosím na to, že vývin v norme existuje vo vekovom rozptyle a dieťa, ktoré sa nachádza v dolnej hranici normy, nemusí byť v rečovom vývine zaostalé).

Ďalej, ak chceme porovnať stupeň rečového vývinu v oboch jazykoch medzi bilingválnymi deťmi navzájom, je najprv dôležité určiť, či sa u dieťaťa objavuje nižšia úroveň rečových schopností v jednom alebo v oboch jazykoch a či v jednom jazyku dieťa nepostupuje pomalšie aj preto, lebo ho počuje a používa menej ako ostatné bilingválne deti v jeho veku. Po druhé, je dôležité pokúsiť sa zistiť, či pozorovaná nižšia úroveň rečového vývinu je len súčasťou normálneho rozsahu rozdielov medzi jednotlivými deťmi, alebo či jej treba venovať pozornosť. Ak sa zdá, že dieťa v porovnaní s ostatnými bilingválnymi deťmi zreteľne vývinovo zaostáva v oboch jazykoch, vtedy sa odporúča navštíviť logopéda, ktorý dieťa vyšetří.

4. Naše dieťa má tri roky a doma ho vychovávame bilingválne. Snažíme sa uplatňovať pravidlo „jeden rodič, jeden jazyk“, ale spozorovali sme, že náš syn keď hovorí, mieša dokopy obidva jazyky. Je to znak narušeného vývinu reči?

To, čo ste spozorovali u svojho syna, sa nazýva „miešanie kódov“ alebo „prepínanie kódov“. Všetci bilingvisti v každom veku niekedy miešajú kódy, čo však nie je znakom narušenej rečovej schopnosti. U bilingválnych detí vo veku vášho syna môžu byť príčiny miešania kódov rozličné. Vo väčšine prípadov deti v tomto veku miešajú kódy viac, keď sa rozprávajú jazykom, v ktorom sú slabšie. (Malé bilingválne deti zriedkavo ovládajú oba jazyky na rovnakej úrovni.) Niekedy si bilingválne deti vyberú slová skôr podľa toho, ako sú im známe, než podľa toho, akým jazykom hovoria, čo sa zvyčajne končí miešaním jazykov v jednej vete.

Výskumy však ukazujú, že malé bilingválne deti sú veľmi citlivé vo vzťahu k jazykovým schopnostiam a preferenciám tých, ktorí sa s nimi rozprávajú. Dokonca dvojročné bilingválne dieťa bude používať viac, ak nie výlučne, ten jazyk, ktorému dáva prednosť jeho konverzačný partner. Bilingválne dieťa mieša kódy, keď sa rozpráva s rodičmi, bez ohľadu na to, či uplatňujú pravidlo „jeden rodič, jeden jazyk“, zvlášť, keď obaja rodičia plynule hovoria oboma jazykmi. Deti vedia, že rodičia im rozumejú bez ohľadu na to, ktorým jazykom hovoria. Ako štvorročné

začínajú bilingválne deti citlivo reagovať na jazyk okolitého spoločenstva a vedia, ktorý jazyk použiť na verejnosti. Rovnako, ako štvorročné majú typické bilingválne deti v oboch jazykoch osvojený dostatočný počet slov, takže pri rozhovore používajú len jeden jazyk namiesto toho, aby miešali kódy a vyplňali tak medzery v slovej zásobe.

Bilingválne deti sa prispôbia používaniu jazyka v domácnosti, ak sa doma oddeľujú jazyky podľa hovoriacich alebo situácie. Aj bilingválne dieťa, ktoré má narušený rečový vývin, výrazne jazyky nemieša. Namiesto toho sa rozhodne na komunikáciu vybrať taký jazyk, ktorý by si vybrali aj normálne sa vyvíjajúce sa deti.

5. Sme bilingválni rodičia a v reči veľmi často miešame oba jazyky (prepíname kódy). Je v poriadku, ak s dieťaťom hovoríme oboma jazykmi a prepíname kódy?

(Prosím, prečítajte si aj odpoveď na druhú otázku o tom, ako bilingválne deti prepínajú kódy aj vtedy, keď ich rodičia tak nerobia.) Jedna z najčastejších stratégií, ktorá sa uplatňuje pri výchove bilingválneho dieťaťa, je pravidlo „jeden rodič, jeden jazyk“. Táto stratégia sa často používa v situáciách, keď každý rodič má iný materinský jazyk a niekedy jeden rodič neovláda materinský jazyk toho druhého. Podľa pravidla jeden rodič, jeden jazyk rodičia by sa mali ozývať k dieťaťu len vo svojom materinskom jazyku a mali by tak robiť aj vtedy, keď im dieťa odpovedá v druhom jazyku. Vieme, že táto stratégia môže pri výchove bilingválnych detí prinášať úspech, vieme však tiež, že nie je nevyhnutná. Bilingválne dieťa nie je ani zmätené, ani deprivované, ak sa s ním rodičia rozprávajú každý svojím jazykom. A bilingválne deti nepopletie ani prepínanie kódov.

Je dôležité pamätať na to, že v bilingválnych rodinách, kde sa bežne prepínajú kódy, sa deti naučia používať oba jazyky práve takto, prinajmenšom v styku s ostatnými členmi rodiny. To neznamená, že sú zmätené, znamená to len, že keďže prepínanie kódov je modelovým spôsobom používania jazykov, deti si jednoducho osvojili tento model.

V akademických kruhoch sa všeobecne vie, že prepínanie kódov je formou používania jazyka zvládnutou na pomerne vysokej úrovni a že v rečovom styku bilingválnych jednotlivcov a bilingválnych spoločenstiev je prirodzené. Pravidlá, ktoré bilingvisti dodržiavajú pri používaní jazykov, sú pomerne zložité (a to aj vtedy, keď si ich oni sami neuvedomujú) a situácie, v ktorých je časté prepínanie kódov, sa v jednotlivých bilingválnych rodinách a spoločenstvách rôznia. V každom prípade predstavujú bohatú a komplikovanú formu komunikácie. Rovnako, ako je dôležité, aby ste prepínanie kódov, ktoré je bežné vo vašej rodine, pokladali za prirodzené, je dôležité uvedomiť si, že mimo rodiny sa môžete stretnúť s negatívnymi (hoci chybnými) postojmi.

6. V akom veku by sme mali dieťaťu umožniť kontakt s druhým jazykom? Mali by sme počkať, kým nezvládne najprv domáci jazyk, alebo by sme mali začať čím skôr?

Nedá sa presne povedať, kedy si má dieťa v ranom období svojho života začať osvojovať ďalší jazyk. Mnoho detí po celom svete si s úspechom osvojuje dva jazyky od narodenia v kruhu svojej rodiny a ešte viac detí si osvojuje jeden jazyk doma a druhý v škole dlhodobo rovnako úspešne. Nie je potrebné zvládnuť najprv jeden jazyk a potom sa začať učiť druhý, no ak chcete, aby vaše dieťa hovorilo druhým jazykom bez akcentu, odporúča sa s tým začať niekedy pred 6. – 8. rokom.

Keď sa deti začnú učiť druhý jazyk neskôr, dokonca po puberte, zriedka ich reč, aj keď hovoria plynulo, znie tak, ako keby boli rodenými hovoriacimi. Úspešné zvládnutie dvoch jazykov závisí menej od veku, ale o to viac od plnohodnotného, častého a sústavného kontaktu s oboma jazykmi a od príležitostí hovoriť nimi a často ich používať v rozličných situáciách. Ak má dieťa príležitosť vzdelávať sa v oboch jazykoch, je na najlepšej ceste ich oba úspešne dlhodobo zvládať.

7a Aký jazyk by sme mali používať, keď hovoríme s dieťaťom, ak sa jazyk, ktorým sa hovorí v škole, líši od jazyka u nás doma a dieťa má problémy v oboch jazykoch? Mali by sme sa vzdať domáceho jazyka a používať len jeden jazyk? Čo by sa mohlo stať, keby sme my, rodičia, prestali hovoriť naším domácim jazykom, no starí rodičia by ho v styku s dieťaťom naďalej požívali?

7b Našmu päťročnému bilingválnemu synovi bola diagnostikovaná vývinová dysfázia. Poradili nám, aby sme s ním doma hovorili len jedným jazykom – tým, ktorý používa v škole. Bude to ťažké, lebo jeho staršia sestra a brat hovoria dvoma jazykmi a my sme bilingválna rodina. Mali by sme sa správať podľa tejto rady?

Nanešťastie sa takto všeobecne radí rodičom bilingválnych detí s oneskoreným vývinom reči, narušeným vývinom reči a ďalšími poruchami rečového vývinu a učenia, vrátane problémov s čítaním. Táto rada vychádza zo široko prijímaného názoru, že osvojovanie dvoch jazykov je nad rámec schopností detí postihnutých poruchami rečového vývinu alebo s jazykom súvisiacimi poruchami učenia. Predpokladá sa, že pokračovanie v používaní dvoch jazykov len znásobí ich problémy. Podľa našich skúseností mnoho zdravotníkov a učiteľov verí, že eliminovanie jedného z dvoch jazykov je základom „terapie“, ktorú bilingválne deti s rečovými poruchami potrebujú.

Pokladáme za veľmi dôležité jasne a priamo vyhlásiť, že neexistuje výskumne podložený dôkaz na takýto názor. Naopak, deti s poruchami rečového vývinu sa môžu stať a stávajú sa bilingválnymi. Existuje množstvo doložených prípadov detí s ťažkými poruchami intelektu, napríklad s Downovým syndrómom, ktoré sa stali bilingválnymi, alebo autistických detí, ktoré takisto zvládli dva jazyky, ako aj detí s vývinovou dysfáziou a dyslexiou, ktoré ovládajú dva jazyky tak, že nimi hovoria a vedia v nich čítať. V podstate sú toho príkladom deti, ktoré boli opísané v otázke (6), pretože ony už hovoria dvoma jazykmi, napriek tomu, že majú s osvojovaním si jazyka ťažkosti.

Bilingválne deti s vývinovou dysfáziou si budú obidva jazyky osvojovať pomalšie ako monolingválne a ich schopnosti v oboch jazykoch budú do istej miery limitované. Čo je však dôležité, ich obmedzenia sú veľmi podobné tým, ktoré majú monolingválne deti s vývinovou dysfáziou. Inými slovami, bilingválnosť v detstve vývinovú dysfáziu nezhoršuje.

Do úvahy treba tiež vziať situáciu v rodine a širšom okolí dieťaťa. Ak sú rodina a azda aj širšie okolie dieťaťa bilingválne, bolo by ťažké v takom prostredí obmedziť dieťa len na jeden jazyk. Nehovoriac už o tom, ako by takémuto dieťaťu chýbala plnohodnotná dvojité identita, ktorej sa tešia iní členovia rodiny a komunity, ako aj príležitosť na blízky vzťah so starými rodičmi, čo by mohlo viesť k pocitom izolácie a neprimeranosti. V prípade detí, ktorých problémy s osvojovaním jazyka korenia vo vývinových poruchách, ako je Downov syndróm a autizmus, je ešte dôležitejšie, aby si osvojovali obidva jazyky, t. j. jazyk zdravotníckeho a vzdelávacieho systému aj jazyk svojich rodičov, pretože rodičia sú pravdepodobne tými, ktorí sa o ne od malička starajú a dlhodobo im sprostredkujú sociálne a jazykové kontakty. Preto pre dieťa s vývinovou dysfáziou alebo inými poruchami rečového vývinu alebo učenia neexistuje nijaká závažná príčina na redukciu jazykov používaných v rodine z dvoch na jeden.

Inými slovami, dieťa samo môže dávať prednosť jednému z jazykov a následne zvládnuť jeden z jazykov lepšie. Nemáme však nijaký dôkaz na to, že je väčšia pravdepodobnosť, že tak urobí bilingválne dieťa s vývinovou dysfáziou ako bilingválne dieťa s nenarušeným vývinom reči.

8. Plánovali sme umiestniť nášho syna do bilingválnej školy, kde sa vyučuje v jazyku odlišnom od toho, ktorý používame v rodine. Nášmu synovi však bola diagnostikovaná vývinová dysfázia. Znamená to, že nie je vhodným kandidátom na bilingválne vzdelávanie?

Je málo výskumných dôkazov o tom, ako sa darí deťom s vývinovou dysfáziou v bilingválnych školách, kde sa jednotlivé predmety učia v jazyku odlišnom od ich rodinného jazyka. Ale na základe existujúcich výskumov sa zistilo, že anglicky hovoriace deti s oneskoreným rečovým vývinom vo francúzskych bilingválnych školách v Kanade dosahovali podobné výsledky ako anglicky hovoriace deti s oneskoreným rečovým vývinom v monolingválnych anglických školách. Takže učenie prostredníctvom druhého jazyka nezmenšuje vzdelávacie úspechy postihnutých detí; treba však dodať, že deti postihnuté oneskoreným alebo narušeným vývinom reči väčšinou v učení nevyvíkajú.

Aký je jazykový vývin detí v bilingválnych školách? Nemáme o tom veľa poznatkov, ale existuje výskum detí s vývinovou dysfáziou, ktoré navštevujú školu, kde sa hovorí ich druhým jazykom. Pochádzajú totiž z prisťahovaleckých rodín, a tak vzdelávanie v druhom jazyku nie je vecou rodičovského výberu. Tento výskum ukazuje, že plynule zvládnu druhý jazyk, hoci v dôsledku vývinovej dysfázie sa v ich schopnosti zvládnuť druhý jazyk ukazujú isté obmedzenia. Rovnako nie sú tieto deti ohrozené stratou svojho prvého (materinského) jazyka viac než iné deti prisťahovalcov.

Svoju úlohu môže zohrávať aj to, či je bilingvizmus otázkou nutnosti alebo výberu. V prípade vášho syna je bilingvizmus vecou výberu, čo znamená tak pre rodičov, ako aj pre dieťa istý záväzok. Vyžaduje si to tiež zaangažovanosť školy v tom zmysle, aby dieťaťu poskytla komplexnú jazykovú a vzdelanostnú podporu, ktorú by mohlo potrebovať, aby v škole prosperovalo. A tak, hoci nejestvuje dôkaz, že by sa dieťa s vývinovou dysfáziou nemohlo učiť druhý jazyk prostredníctvom školy, rodičia by si mali zistiť, či všetky zainteresované strany majú záujem, motiváciu, čas a zdroje na to, aby pomohli dieťaťu v takomto druhu vzdelávacieho zariadenia uspieť.

9. Moja dcéra plynule ovláda svoj rodný jazyk, no zdá sa jej ťažké zvládnuť jazyk, ktorý sa používa v škole. Môže existovať oneskorenie (porucha) len v osvojovaní si druhého jazyka?

Oneskorený vývin reči a vývinová dysfázia sú vývinové poruchy. To znamená, že vznikli spolu s dieťaťom a sú dôsledkom ruptúr v ranom neurologickom vývine, pričom môžu mať dedičný základ. Jedným z rozdielov medzi oneskoreným vývinom reči a vývinovou dysfáziou je, že u mnohých detí, u ktorých sa v ranom veku rečový vývin oneskoroval, ťažkosti do ich vstupu do školy zmizli a rečový vývin sa normalizoval, kým u detí postihnutých vývinovou dysfáziou sa na začiatku rečový vývin oneskoruje, no deti majú ťažkosti s hovoreným jazykom až do školského obdobia.

Osvojovanie si jazyka, či už prvého alebo druhého, by tak či tak bolo ovplyvnené poruchami rečového vývinu. Nie je možné, aby sa u bilingvistu s vývinovou dysfáziou prejavovali symptómy len v jednom jazyku a v druhom nie.

Všetci bilingvisti s normálnym alebo narušeným vývinom reči môžu ovládať jeden jazyk lepšie než druhý, no tento jav by sa nemal mylne považovať za nejaký druh „selektívnej“ rečovej poruchy. Ak sa vám zdá, že vaše dieťa má väčšie ťažkosti vo zvládaní svojho druhého jazyka, má to s najväčšou pravdepodobnosťou vonkajšiu príčinu. Ak jazyk, ktorý používa v škole, nie je jazykom širšieho okolia, a dieťa s ním prichádza do kontaktu práve len v škole, môže mu trvať najmenej jeden až dva roky, kým bude daný jazyk ovládať plynule. Na druhej strane, ak sa dieťa učí komunitný jazyk v škole spolu s deťmi, ktoré ovládajú len tento jazyk, môže mať ťažkosti preto, že ho nespravodlivo porovnávajú s monolingválnymi deťmi.

Bilingválnym deťom to môže v škole trvať 3 – 5 rokov, kým dosiahnu podobnú úroveň ovládania školského jazyka ako monolingválne deti. Ďalšími faktormi, ktoré môžu zapríčiniť ťažkosti v učení sa školského jazyka, môže byť nedostatok motivácie, problémy s prospechom, alebo to, že dieťa je rodeným jazykovým „talentom“. No vysvetľovať problémy poruchami iba v druhom jazyku nie je vhodné.

10. Kedy sa môže vývinová dysfázia diagnostikovať v prípade sukcesívneho bilingvizmu? Ako dlho by deti mali byť v kontakte s druhým jazykom?

(Prosím, pozrite si tiež odpoveď na otázku č. 8.) Deťom môže trvať 3 – 5 rokov, kým v druhom jazyku dosiahnu úroveň hovoreného prejavu svojich monolingválnych spolužiakov, a 5 – 7 rokov, kým zvládnu všeobecné jazykové zručnosti, vrátane čítania a písania, na úrovni monolingválnych detí toho istého veku. Pretože doba, za ktorú tieto deti v úplnosti zvládnu druhý jazyk, je taká dlhá, je o to dôležitejšie včas a účinne identifikovať deti s vývinovou dysfáziou.

Keby logopédi čakali, kým budú deti v kontakte s druhým jazykom dostatočne dlho, mohli by prehliadnuť deti s vývinovou dysfáziou vo veku, keď je potrebné uskutočniť terapiu. Napokon, čím včasia je identifikácia, tým skôr sa môže rozbehnúť terapia. Opačným problémom je príliš prísna identifikácia, keď priveľa deťom, ktoré sa učia druhý jazyk, je pre ich nedostatočné schopnosti v druhom jazyku mylne identifikovaná vývinová dysfázia.

Existujú isté hodnotiace stratégie, ktoré sa môžu použiť tak, aby sa bolo možné vyhnúť nedostatočnej alebo príliš prísnej identifikácii vývinovej dysfázie. Po prvé, keďže rečové poruchy sa u bilingvistov objavujú vždy v oboch jazykoch, mohli by byť dôležité informácie z anamnézy osvojovania si prvého jazyka a terajšej úrovne jeho osvojenia, získané buď priamym pozorovaním, alebo prostredníctvom rodičovskej reflexie. U dieťaťa by sa v prvom jazyku mali objaviť príznaky oneskoreného alebo narušeného vývinu reči. Po druhé, pri interpretácii hodnotenia detskej rečovej produkcie v druhom jazyku je potrebné použiť bilingválne a nie monolingválne deti ako porovnávací súbor; s výnimkou prípadov, že dieťa naplno prichádzalo v škole do kontaktu s týmto jazykom po dobu 3 – 5 rokov.

Obidve zmienené stratégie by viedli k presnejšej diagnóze, ale je potrebné zdôrazniť, že dovtedy, kým pre potreby testovania nebudú k dispozícii komplexné normy pre bilingválne deti kategorizované podľa trvania kontaktu s druhým jazykom, identifikácia vývinovej dysfázie u sukcesívne bilingválnych detí bude vždy menej presná než u monolingválnych detí.

11. Môžete nám odporúčať nejaké knižné zdroje?

Genese, F., Paradis, J. & Crago, M. (2004). *Dual language development and disorders: A handbook on bilingualism and second language learning*. Baltimore, MD: Brookers. [2. vydanie sa objaví v roku 2010/2011]

*The Canadian language and literacy encyclopedia*⁴

---

⁴ Pre slovenčinu odporúčame:

Štefánik, J.: Jeden človek, dva jazyky. Bratislava: AEP 2000.

<http://www.bi-sli.org/Parents.htm> [Preložila: Daniela Slančová]